

Katılım Bankacılığı ve Sürdürülebilirlik: Finansal Dönüşümde İkili Etki

Participation Banking and Sustainability: Dual Impact in Financial Transformation

Muhammed KALAYCI¹, Feyza CEVHERLİ²

Öz

Katılım bankacılığı ve sürdürülebilirlik, finansal dünyada etik değerlerin ve çevresel sorumluluğun ön plana çıktığı bir iş birliğini temsil etmektedir. Katılım bankacılığı, faizsiz finans prensipleri üzerine kurulu bir sistemdir ve ekonomik faaliyetlerin daha adil ve etik bir temelde gerçekleştirilmesini hedeflemektedir. Temel hedeflerine bakıldığında sürdürülebilirlik kavramı ile uyum içerisinde olduğu görülmektedir. Katılım bankacılığına faizsiz işlemlerin yürütülmesi olarak bakılmasının yanı sıra, etik yatırımların teşvik edildiği finansal organizasyonların geliştirildiği ve yönetildiği kurumlar olarak da bakılması gerekmektedir. Böylece müşterilerin sürdürülebilir ve toplumsal sorumluluğun olduğu projelere yatırım yapılmasının fırsatı sunulmuş olmaktadır. Katılım bankacılığı ve sürdürülebilirlik kavramları, finans sektörünün daha adil, etik ve çevreci bir şekilde işlemesine yardımcı olmaktadır. Bu iki kavramın bir araya gelmesiyle, ekonomik büyüme ile doğal kaynakların korunması ve toplumsal refahın artırılması arasında sağlam bir denge kurmak amaçlanmaktadır. Bu çalışma, sürdürülebilir kalkınmanın içeriğini ve stratejilerini ele alarak Türkiye'deki katılım bankalarının sürdürülebilirliğe etkilerini, dijitalleşmenin de bu ikili etkiye katkılarını ortaya koyma amacını taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Sürdürülebilirlik, Dijital Bankacılık, Finansal Dönüşüm, Sürdürülebilir Finans.

Abstract

The concepts of participation banking and sustainability represent a cooperation in which ethical values and environmental responsibility come to the fore in the financial world. Participation banking is a system based on interest-free finance principles that aims to realize economic activities on a fairer and more ethical basis. In line with its main objectives, it is seen as being in harmony with the concept of sustainability. The principles of participation banking should be viewed not only as the conduct of interest-free transactions but also as institutions that develop and manage financial organizations in which ethical investments are encouraged. By encouraging ethical investments, customers are offered the opportunity to invest in sustainable and socially responsible projects. The concepts of participation banking and sustainability help the financial sector operate in a more fair, ethical, and environmentally friendly manner. By combining these two concepts, it aims to establish a sound balance between economic growth, the protection of natural resources, and increasing social welfare. This study aims to reveal the impact of participation banks in Turkey on sustainability by addressing the content and strategies of sustainable development and the contribution of digitalization to this dual impact.

Keywords: Participation Banking, Sustainability, Digital Banking, Financial Transformation, Sustainable Finance.

1. Öğr. Gör., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, muhammedkalayci@subu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7728-4641>
2. Dr. Öğr. Gör., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, feyza.cevherli@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4423-6539>

Makale Türü Article Type
Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Tarihi/Application Date
15.04.2024

Yayına Kabul Tarihi/Acceptance Date
12.05.2024

DOI
10.20875/makusobed.1468591

Bu makaleye atıfta bulunmak için:

Kalaycı, M. ve Cevherli, F. (2024). Katılım bankacılığı ve sürdürülebilirlik: Finansal dönüşümde ikili etki. *MAKU SOBED*, (39), 135-150. <https://doi.org/10.20875/makusobed.1468591>

EXTENDED SUMMARY

Background

This study examines the interaction between participation banking and sustainability and the contribution of digital banking to this interaction. In particular, it focuses on how participation banks promote sustainability principles compatible with Islamic finance principles and how digitalization processes shape this interaction. In this context, the role of participation banking and digital banking in achieving sustainable development goals is examined.

Research Questions

This study addresses three basic questions to understand the relationship between participation banking and sustainability and to evaluate the contribution of digital banking to this interaction. First, the process of adoption and implementation of sustainability principles in participation banking is examined. In this process, how to promote sustainability in line with Islamic finance principles and what mechanisms come into play are investigated in detail. Secondly, the effects of digital banking on participation banking and the role it plays in terms of sustainability are evaluated. An in-depth analysis is carried out on how the impact of digital banking on the sustainability performance of participation banks can be measured and which factors determine this impact. Finally, the role of sustainability principles adopted by participation banks in financial transformation and the change these principles create in the financial system are examined. An answer is sought to this question, how can the role of sustainability principles in the financial sector and their impact on transformation be analysed? By addressing these questions, it is aimed to contribute to the development of the literature on these subjects by providing an in-depth understanding of the fields of participation banking, sustainability and digital banking.

Literature Review

In this study, the existing literature on participation banking, sustainability and digital banking was reviewed. The focus is on the interaction between participation banking and sustainability, the impact of digital banking on participation banking and the role of sustainability principles in financial transformation. Current knowledge was evaluated by examining research articles, theses, book chapters and other academic sources on these subjects.

Methodology

The methodology of this study adopts a mixed approach. First, qualitative research methods were used to compile and analyse the literature on participation banking, sustainability and digital banking. This analysis formed the theoretical framework of the study by evaluating the existing body of knowledge. Then, a survey method was used to collect quantitative data. Surveys were conducted among participation banking customers and other relevant stakeholders. The collected data were evaluated with statistical analysis techniques and conclusions were drawn. This mixed methodology was used both to provide in-depth understanding and to collect data with a wide range of respondents. In this way, the research is intended to provide a comprehensive perspective and enhance the credibility of its results.

Results and Conclusions

Research results show that participation banking is seen as a financial tool that promotes sustainability principles and digitalization processes, and increases effectiveness. It has been concluded that participation banks' efforts to adopt and implement sustainability principles play an important role in the financial transformation process. These findings can help us better understand the interaction between participation banking and sustainability and support sustainability efforts in the financial sector.

1. GİRİŞ

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma noktasında finansal piyasalara ve özellikle bankalara sorumluluk düşmektedir. Bankaların temelde gerçekleştirdikleri tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi işlemi ile çeşitli sektörden birçok kurum ve bireysel yatırım ve tasarruf sahibini bir araya getirme görevi görmektedir. Misyonu ve vizyonu itibarıyla bankaların, kâr elde etmenin yanı sıra gerçekleştirdikleri fon kullandırımını topluma ve çevreye katkı sağlayacak alanlara aktarması da sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirme noktasında büyük önem arz etmektedir.

Bankacılık sektörü içerisindeki payı 2023 yılsonu itibarıyla % 8,67 (TKBB, 2024) olan katılım bankalarının da sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme hususunda önemli sorumluluklar aldığı bilinmektedir. Katılım bankacılığı temel değer ve prensipler ile ele alındığında sürdürülebilir finans ilkeleri

ile katılım bankacılığının hedeflerinin ortak bir noktada bulunduğu görülmektedir. Bu meselenin önemi, bu konuda çalışmalar yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sürdürülebilirliğe katkı sağlamak çevreyi korumanın yanı sıra ekonomiyi desteklemekte ve buna bağlı olarak refahı artırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonominin küresel iklim değişikliklerinin etkilerini en aza indirmek için önemli bir çözüm yolu olduğu gerçektir.

Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili literatür son yıllarda gittikçe zenginleşmektedir. Bu konu ile ilgili Reyhan (2015) ve Yalçın (2016)'ın sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomi üzerine çalışmaları bulunmaktadır. Şendurur ve Temelli (2018) ise çalışmalarında Türkiye'de faaliyet gösteren geleneksel bankalar ve katılım bankalarını sürdürülebilirlik açısından karşılaştırmaktadır. Tekin (2020) çalışmasında, katılım bankalarının yenilikçi dijital uygulamalarının Yapay Zekâ ve Bulut Teknolojisi gibi teknoloji kullanımını içerdiğini ve bankacılık operasyonlarını artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Galletta (2021)'nin ise finansal kuruluşların uyguladığı çevre politikaları ile mevduat sahiplerinin tercihleri arasındaki ilişkiyi incelediği bir çalışması bulunmaktadır. Gedikli ve Gökırmak (2021) ise yapmış oldukları çalışmada, Türkiye'deki katılım bankalarının sürdürülebilirlik faaliyetlerini incelemiş, hem sosyal ve çevresel fayda için, hem de katılım bankacılığının gelişmesi için atılması gereken adımlara yer vermiştir. Bulut ve Korkut (2022) çalışmalarında sürdürülebilirlik ve insani finans kavramlarını incelemişlerdir. Aysan ve Büyükdeniz (2022)'in ise sürdürülebilir ekonominin yeşil tahviller yoluyla finansmanı üzerine bir çalışması bulunmaktadır. Dinçer ve Altınay (2022) ise bankacılık sektöründe yayınlanan sürdürülebilirlik raporlarının finansal performans üzerindeki etkileri üzerine bir çalışma yapmışlardır. İslami finansa sürdürülebilirlik ya da katılım bankalarındaki sürdürülebilirliğe dair ise Canbaz (2022)'in çalışması önemlidir. Bu çalışmada, sürdürülebilir kalkınma ile İslam İktisadı ve Finansı'nın uyumlu olduğu ve bu hususta farkındalık çalışmalarının artırılması gerektiği ele alınmıştır. Akbaş ve Kaya (2022), katılım bankalarının kurumsal sürdürülebilirliklerini etkileyen finansal performans göstergelerini inceledikleri bir çalışma ortaya koymuşlardır. Saraç ve Altun'un (2022) da çalışmalarında İslam'a duyarlı işletmelerin sürdürülebilirlik algısını ele almakta ve katılım bankalarının kurumsal müşterileri üzerine bir araştırma yapmaktadır. Katılım bankalarının dijitalleşmesi ile ilgili literatür incelendiğinde birkaç çalışma göze çarpmaktadır. Bu çalışmalardan Yıldırım (2022)'in çalışmasında, katılım bankacılığındaki dijital uyum sürecine yönelik güncel göstergelerin incelenmesi ve İslami bankacılık sektöründeki dijital dönüşüm açısından Türkiye'de bulunan katılım bankaları ele alınmıştır. Dijitalleşmenin hızlı adaptasyonu ile katılım bankaları; marka değeri yarattığı, müşterilerle daha iyi iletişim kurduğu, müşteri beklentilerini karşıladığı, performans ve verimlilik artışı sağladığı, müşterilere hızlı yanıt sağladığı, zamandan tasarruf sağladığı, rekabet gücünü artırdığı ve farklı özelliklere sahip müşteri sayısını arttırdığı gözlemlenmiştir. Dijitalleşmenin katılım bankalarına sağladığı bu avantajların aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma hedeflerini de karşıladığı görülmektedir. Akbaş'ın 2023'te yayımladığı çalışmasında ise panel veri yöntemi kullanarak katılım bankalarının sürdürülebilirlik açıklamalarının kârlılıkları üzerindeki etkisi incelenmektedir.

Dijitalleşme ve sürdürülebilirlik ilişkisi 21. yüzyılda oldukça önemli bir yerdedir. Küresel düzende adil ve sürdürülebilir bir toplum oluşturabilmek için dijitalleşmenin önemli yollardan biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple bu çalışmada katılım bankalarının felsefi temellerinden yola çıkılarak günümüzde sürdürülebilirliğe dair faaliyetleri ele alınacak ve bunun yanı sıra katılım bankalarının dijitalleşmelerinin sürdürülebilirliğe katkısı ortaya konmaya çalışılacaktır.

2. KATILIM BANKACILIĞININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ODAKLI YAKLAŞIMI

Bu bölümde, çalışmanın sürdürülebilir kalkınma ve katılım bankalarının sürdürülebilirliğe katkısına ilişkin teorik çerçeve ve literatür ele alınmıştır. Aynı zamanda bu bölüm, katılım bankacılığının sürdürülebilirlik ilkelerini benimseme ve uygulama süreçlerini anlamak amacıyla tasarlanmıştır. Katılım bankalarının sürdürülebilirlik alanında benimsediği stratejilerin ve bu stratejilerin finansal dönüşümdeki rolünün ayrıntılı bir şekilde incelendiği bu bölümde, katılım bankacılığı ve sürdürülebilirlik arasındaki etkileşime odaklanılmıştır. Bu çerçevede, literatürde mevcut olan bilgiler ve bu konuda yapılmış olan araştırmalar derinlemesine ele alınmış ve çalışmanın ana odak noktalarından biri olarak belirlenmiştir. Çalışma katılım bankacılığının sürdürülebilirlik açısından oynadığı rolü anlamak ve gelecekte yapılacak araştırmalara ışık tutmak amacıyla detaylı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

2.1. Sürdürülebilir Kalkınma

Bir kalkınma modeli olan sürdürülebilir kalkınma, 20. yüzyılın sonlarına doğru küresel bir uygulama planı haline gelmiştir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez, 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nca hazırlanan Brundtland Raporu'nda *“Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma”* olarak tanımlanmıştır (WCED, 1987). Sürdürülebilir kalkınma anlayışı, ulusal ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerinin ortak paydasını “sürdürülebilirlik” olarak belirlemektedir. Geleceği de içeren bu ortak hedef, tüm insanların daha iyi bir yaşam için temel ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Çevre ile sosyoekonomik kalkınma arasında açık bir bağ bulunmayan kalkınma stratejilerinin uygulanması, mevcut ihtiyaçları karşılayabilir ancak gelecekte insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını tehlikeye atabilir. Bunun nedeni, büyümenin çevresel hasara yol açtığı sınırların belirsiz olması ve çevresel hasarın genellikle geri döndürülemez olmasıdır. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınmanın temel ilkelerinden biri, ekonomik ve sosyal yapılar ile çevre arasındaki etkileşimleri bütünsel olarak değerlendirmek ve böylece mevcut ve gelecek nesillerin kalkınma fırsatlarından eşit şekilde yararlanmasını sağlamaktır. Geçmiş deneyimler bu yaklaşımın önemini daha net göstermektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Yoksulluğa son vermek, çevreyi korumak, ekonomik büyümeyi sağlamak, sanayi, yenilikçilik ve altyapı, eşitsizliklerin azaltılması, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, sorumlu üretim ve tüketim ve barış, adalet ve güçlü kurumlar oluşturabilmek gibi hedefleri olan sürdürülebilir kalkınmanın bu bağlamda bir açıdan da İslami finansın hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü adil gelir dağılımını sağlamak, sınıfsız bir toplum oluşturabilmek, çevreyi korumak, israftan kaçınmak vb. ilkeler zikredilen ortak hedeflerden bazılarıdır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

İnsan faaliyetlerinden kaynaklanan çevre felaketleri sadece günümüzün modern toplumlarının sorunu olmamıştır. Birçok medeniyetin yaşadıkları çevresel felaketler neticesinde ortadan kalktığı kaynaklar aracılığıyla bilinmektedir. Tarihsel örneklerin günümüzden farkı, bu felaketlerin çoğunlukla yerel olmasıdır. Dünya genelinde çevre bilincinin oluşmasıyla beraber, küresel ısınma ve iklim değişikliği problemlerine karşı bölgesel ve küresel ölçekte birçok farklı oluşumun meydana geldiği bilinmektedir. Zira sosyal, ekonomik, güvenlik ve çevre ile ilgili meseleleri ele alan iklim politikaları, sürdürülebilir bir dünya için önemli dayanak noktaları olmuştur (Orhan ve Cevherli, 2021). Bugün, küresel ekonomi, sürdürülebilir ekonomileri ve geçim kaynaklarını, çevresel bozulmanın doğal sonuçları olan küresel ısınma ve iklim değişikliği risklerine karşı restore etmeye çalışmaktadır. Bu açıdan sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynakların verimli kullanılması ve gelecekte daha güvenli geçim kaynakları oluşturulabilmesi için oldukça önemli bir adımdır (Yalçın, 2016).

Son dönemde yaşanan ekonomik kriz ve iklim değişikliği gibi çevresel ve ekonomik sorunlar nedeniyle sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde yeşil büyüme, yeşil ekonomi, düşük karbon ekonomisi, sürdürülebilir üretim ve sürdürülebilir tüketim gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) ve UNEP (United Nations Environment Programme) gibi uluslararası kuruluşlar, ‘yeşil büyüme’ veya ‘yeşil ekonomi’ kavramını, çevrenin iyileştirilmesine katkı sağlayan mal ve hizmetlerin yatırım ve tüketimine öncelik veren bir anlayış olarak tanımlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında bu kavramın sadece çevresel sürdürülebilirliğe değil, aynı zamanda ekonomik kalkınmaya, gelir artışına, istihdama ve yoksulluğun azaltılmasına da katkıda bulunduğu inanılmaktadır. Ayrıca yeşil yatırımın faydalarını daha net vurgulayarak özellikle ekonomik kriz sonrasında ortaya çıkabilecek direncin aşılması hedeflenmektedir. Öte yandan Avrupa Birliği, sürdürülebilir üretim tüketimi, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımının yanı sıra yeşil ekonomide yeni iş fırsatlarının oluşturulmasının insan refahını iyileştirmekle yakından bağlantılı olduğunu savunmaktadır. Ancak genel olarak yeşil ekonomi kavramının neleri kapsadığı net olarak tanımlanmamıştır ve tek bir tanım yoktur. Bu nedenle her ülke kendine özgü koşullar çerçevesinde kendi tanımını yapmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

Sürdürülebilir kalkınma ve bunun sonucunda ortaya çıkan yeşil ekonomi anlayışı, genel kabul gören kalkınma olgusuna yeni bir boyut kazandırmıştır. Yeşil ekonomi sistemi, ekonomik büyüme, endüstriyel üretim ve tüketim, refahın artması gibi temel kavramlara yeni anlamlar kazandıran ve verimli kullanıldığında dünya genelinde gelir artışına yol açabilen bir düşünce biçimi olarak tanımlanabilir. Bu yeni düzen anlayışı aynı zamanda kamu kaynaklarının doğanın ve insanların refahı için kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu anlayışın temel argümanlarından biri, bu yeni düzenin ortaya çıkardığı “Green Jobs/Yeşil İşler” sayesinde yeni iş sektörlerinin oluşturulacağıdır. Doğanın korunması ve kirlenmesine karşı uzun süredir tartışılan mücadelenin aksine, sanayileşme ve kalkınma sürecine karşıtlıktan doğan bu yeniden

yapılanma söylemi, aynı zamanda mekanistik dünya görüşüne karşı bir tez olarak ortaya konulan ekolojik dünya görüşünün bir uzantısıdır (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015.). Öte yandan yeşil ekonomi, sürdürülebilir kalkınma için bir yol haritası olarak ifade edilmektedir. Sürdürülebilir kalkınma için yeşil ekonomiye geçişte maliye politikaları kilit rol oynamaktadır. Yeşil Ekonomi ve iktisadi çerçevesi olan Yeşil Yeni Düzen, dünyadaki tüm ekonomik faaliyetlerin çevre için yeniden tasarlanması gerektiğini savunmaktadır. Bu durum mali politikaların hem küresel hem de ulusal düzeylerde çevresel bir bakış açısıyla yeniden düşünülmesini gerektirmektedir (Yalçın, 2016).

Yeşil ekonomi yaklaşımı, daha fazla doğal kaynak tüketerek büyümek yerine daha az kaynak tüketerek büyümenin sağlanabildiği, günümüze kadar gelen sermaye odaklı büyüme paradigmasının aksine, doğal kaynak odaklı bir paradigma olarak tanımlanabilir. Bu nedenle bu ekonomi anlayışına “düşük karbon emisyonlu ekonomi” de denilmektedir. ‘Yeşil ekonomi’ yaklaşımı, günümüzde ‘yeşil işler’ olarak adlandırılan yeni işlerin yüksek çevresel etkiye sahip işlerin yerini alacak şekilde ortaya çıkacağını savunan geleneksel ekonomik büyüme ve kalkınma anlayışından önemli bir değişimi temsil etmektedir. Yoksulluğun azaltılması da yeşil ekonominin anlaşılmasında ön plana çıkan konulardan biridir. Özellikle yeşil işler bağlamında ortaya çıkabilecek yeni istihdam sektörlerinin, gelir artışı ve yeniden dağıtım açısından yoksulluğun azaltılmasına olumlu katkı sağlayacağı tartışılmaktadır (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015).

Özetlenecek olursa yeşil ekonomi, insanın doğa üzerindeki yıkıcı müdahalelerini en aza indirmeyi ve bu sayede dünyadaki canlı yaşamlarının kalıcı olmasını sağlamayı amaçlayan, ekonomik büyüme ve kalkınma öğretisini reddeden, “küçük güzeldir” anlayışı çerçevesinde devasa ölçeklere karşı toprağa yakın, doğayla uyumlu ve insani ölçekte üretim ve tüketim ilişkilerini esas alan ve toplumların geleceğini korumaya yönelik olan ekonomik anlayıştır (Reyhan, 2015).

Türkiye’de sürdürülebilir kalkınmaya ve bununla ilgili olarak yeşil ekonomiye katkı sağlayan önemli kurumlardan biri de katılım bankalarıdır. Bir sonraki başlıkta katılım bankalarının sürdürülebilirliğe hangi yollarla katkı sağladıkları ele alınacaktır.

2.2. Katılım Bankalarının Sürdürülebilirliğe Katkısı

Geçmişten günümüze farkındalık arttıkça, özellikle hükümetlerin ve işletmelerin sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak için adımlar attığı görülmektedir. Türkiye’de de stratejiler bu alanda belirlenmekte ve ilgili hedeflere ulaşılmasında başta bankalar olmak üzere finans sektörüne önemli sorumluluklar düşmektedir.

Bankaların en temel işlevi finansal aracılıktır. Bir başka deyişle, kişi ve kurumlardan toplanan mevduatlar, bankalar aracılığıyla topluma yeniden kazandırılmaktadır. Küreselleşen dünyada para akışını yönlendiren finansal kurumlar, uluslararası politikanın şekillenmesinde ve makroekonomik istikrarın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Zira hangi sektörde olursa olsun tüm şirketler ihtiyaç duydukları fonları finans kuruluşları aracılığıyla toplayabilmektedirler. Bu finansal faaliyetler aracılığıyla farklı sektörlerdeki birçok kurumla iş birliği yapan bankalar birçok kişiye bireysel olarak da hizmet vermektedir. Dolayısıyla finansal sistemin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik attığı adımlar diğer tüm sektörleri etkileyecek ve yönlendirecektir. Bugün, finansal kurumların çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik üzerinde sahip olabileceği potansiyel etkiye dair yaygın bir kabul bulunmaktadır (Peeters, 2005). Bu bağlamda katılım bankalarının da sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme noktasında önemli sorumlulukları bulunmaktadır (Gedikli ve Gökırmak, 2021).

Türkiye’deki katılım bankaları sürdürülebilirliğe önem vermekte ve farklı alanlardaki faaliyetleriyle sürdürülebilir kalkınmaya destek olmaktadır. Bu başlıkta Türkiye’deki katılım bankalarının sürdürülebilirliğe dair faaliyetleri kısaca ele alınacaktır.

Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş., Türkiye’nin ilk “Emek-Sermaye Ortaklığına Dayalı Yeşil Sukuk” ihracını gerçekleştirmiştir. Bu proje ile yıllık net karbon emisyonu azaltımına yaklaşık 2 bin ton katkı sağlanmıştır. Paydaşları olan bir firmanın geri dönüşüme gidecek atıkların satın alınması, ayrıştırılması, toplanması gibi hizmetlerde kullanılması ve bu ürünlerin yeniden dönüşümü ile piyasada satılması yoluyla edilen gelirin sukuk, yatırımcılarına dağıtılmıştır. Sektörün ilk yeşil sukuk ihracından sağlanan fon ile temin edilen hurda atıkların geri dönüşümü sayesinde ise karbon emisyonu azaltımına yaklaşık 31 bin ton, BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarından da 6 hedefe katkı sağlandığı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra Emlak Katılım dünyanın ve çevrenin sürdürülebilir atmosferine katkı sağlamak üzere geliştirdikleri “Çevreci Araç Finansmanı” ile müşterilerine özel şartlar sunuyor, istedikleri elektrikli ya da hibrit araçlara özel kâr

payı indirimi ile sahip olabilmelerini sağladıklarını ifade etmekte, aynı zamanda çevreci araç finansmanı kullananlar adına fidan bağışında bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bankada faizsiz bankacılık anlayışının temellerinden olan kapsayıcılık felsefesiyle farklı alanlarda yeni ürünler çıkarmak ve bu alanların tüm taraflarını sisteme dâhil etmek için çalışmalar sürdürülmektedir. Özellikle konut edinimi, üretim ve ticaret finansmanında yeni finansman yöntemleri, çevre ve sürdürülebilirlik projelerine ürünler geliştirilmekte ve “ekonomiye yatırım, üretim, istihdam ve ihracat temelinde büyüme” için çalışılmaktadır. Sürdürülebilir uzun vadeli çözüm ve katkı yöntemleri ile kalıcı başarılar hedeflenmektedir. Müşterilerin ihtiyaçlarına göre öncü yeni finansal çözümler üretmek ve bunları dijital kanalları üzerinden ulaşılabilir hale getirerek daha pratik bir bankacılık hizmeti sunmak da Emlak Katılım’ın öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır (TKBB, 2022).

Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ise sürdürülebilirlik kapsamında 2022 yılında yeşil projeler (GES, RES) için 1,5 milyar TL fon kullandırımını yapmıştır. Türkiye genelinde 91 MWh kapasiteli GES tesislerinin kurulmasına aracılık ettiklerini ifade eden banka, devreye alınan Enerji Santralleri ile 150 milyon KWh üzerinde elektrik üretimi sağlanarak 450 bin ağacın temizlediği 140 bin ton karbon salımını engellemiştir. 2022 yılında Emlak Katılım tarafından 1.200’ün üzerinde “Yeşil Enerji” projesi talebi değerlendirmeye alınmış ve kurum olarak danışmanlık yaptıkları 132 proje yatırımına yaklaşık 1,5 milyar TL destek sağlanmıştır. Bu sayede Vakıf Katılım ülkemizin enerjide dışa bağımlılığının azaltılmasında öncü rol aldıklarını ifade etmektedir (TKBB, 2024).

Ziraat Katılım Bankası A.Ş., bu hususta sürdürülebilir kalkınma amaçlarına uyumu gözeterek çevresel ve sosyal kapsayıcılığı temel alan kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarında yer almayı önemseyen bir banka olduğunu ifade etmekte ve bankanın sürdürülebilirlik performansını şeffaflık, hesap verebilirlik, yasalara uyum, etik ilkelere bağlılık ve risk yönetimi prensipleri ile sürekli geliştirerek kurumsal sürdürülebilirlik alanında ilerlediklerinin altını çizmektedir (Ziraat Katılım, 2023).

Kuveyt Türk Katılım A.Ş., sürdürülebilirlik açısından önde gelen katılım bankalarından biridir. Katılım finans ilkeleri ekseninde Türkiye’de ve dünyada bir ilk gerçekleştirerek hayata geçirmiş olduğu “Global Sürdürülebilir Tier 2 Sermaye Benzeri Sukuk İhracı”, finans piyasalarının önde gelen yayın kurumlarından biri olan GFC Media’nın, “Bonds, Loans&Sukuk Middle East” organizasyonunda “yılım işlemi” ödülünü almaya hak kazanmıştır. Sürdürülebilir sukuk ihracına, Kıta Avrupası, Birleşik Krallık, Amerika, Asya ve Körfez dâhil geniş bir coğrafyadan 150’nin üzerinde yatırımcı kuruluş katılmıştır. Bunun yanı sıra Kuveyt Türk, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın Sıfır Atık Yönetmeliği’ndeki tüm kriterleri yerine getirerek genel müdürlük ve bankacılık üssü binaları için “Sıfır Atık Belgesi” almıştır. Böylece Kuveyt Türk, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’na bağlı Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri tarafından yapılan denetimler sonucu Sıfır Atık Belgesi alan ilk katılım finans kuruluşu olmuştur (TKBB, 2022). Kuveyt Türk internet sitesinde sürdürülebilirliğe özel bir bölüm açmış ve bu bölümde sürdürülebilirlik ile ilgili 26 tane bilgi verici yazıya yer vermektedir (Kuveyt Türk, 2023). Yazılar gün geçtikçe artış göstermektedir.

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., sürdürülebilirlik kapsamında sürdürülebilir enerji potansiyelinin değerlendirilebilmesi açısından birçok güneş ve rüzgâr enerjisi santrale finansman desteği sağlamaktadır. Ayrıca banka, Çatı GES düzenlemeleri kapsamında çalışmış olduğu firmaların üretim tesislerinin çatılarının, güneş enerjisi üretimi açısından doğal bir zenginliği olduğunu düşünmekte ve bu potansiyele destek olmaktadır. Bu anlayışla Türkiye Finans, başta yeşil enerji olmak üzere Türkiye’de 363 MWh büyüklüğünde yenilenebilir enerji projesine 366 milyon ABD dolarının üzerinde bir finansman sağladığını ifade etmektedir. Sürdürülebilirliğin başka bir alanı olan çeşitliliği bankanın kurumsal değerleri arasında gören Türkiye Finans, %40,3 kadın çalışan oranı ile de katılım bankacılığı sektörünün üzerinde bir ortalama yakaladığını ifade etmektedir (TKBB, 2024).

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. için sürdürülebilirlik, kurum kültürü ve vizyonuyla desteklenen önemli bir konudur. Banka, “Sürdürülebilir Bankacılık Programı” bünyesinde yer alan “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Programı” kapsamında eğitim, sağlık, çevre ve hassas gruplar alanlarına öncelik vermekte, çalışanlarının da katkılarıyla insana ve çevreye duyarlı, küresel ve ekonomik kalkınmaya destek olacak sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Albaraka Türk Yeşil Bina Projesi (LEED Gold), Karbon Saydamlık Projesi (CDP), Sıfır Atık Projesi, BİST Sürdürülebilirlik Endeksi gibi projelerle sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda ilerlediğini belirtmektedir. Öte yandan Dünya Bankası’ndan sağlamış olduğu krediyle çevreye zararlı olan, su yolları ve havzalarına zarar veren ve bu bölgelere etkisi bulunan projeleri finanse etmediğini ifade eden banka tarafından, finansmanı planlanan tüm projelerin çevreye yönelik olumlu ve olumsuz etkilerinin tespit edilmesi için Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED)

Raporları talep edilmektedir. Albaraka Türk sürdürülebilir projelere finansman sağlama hususunda kurumsal politikasını geliştirme çalışmalarına devam etmektedir (Albaraka Türk, 2023).

Katılım bankalarının sürdürülebilirlik çalışmaları, finansal hizmetlerin sadece ekonomik değil çevresel ve sosyal etkilerinin de dikkate alınması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri ve çevresel etki değerlendirmeleriyle sürdürülebilirlik misyonlarını güçlendiren katılım bankaları, aynı zamanda yenilikçi yaklaşımları ile karbon salınımının azaltılmasında rol oynamakta ve böylece sürdürülebilir kalkınma hedeflerine önemli katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, katılım bankalarının çevre dostu uygulamalara alan tanınması ve sürdürülebilirlik konusundaki çabaları, finans sektörünün çevresel ve sosyal sorumluluklarını yerine getirme konusundaki kararlılıklarını ve önemli paydaşlar olarak toplum ve çevre üzerindeki olumlu etkilerini yansıtmaktadır.

3. KATILIM BANKACILIĞINDA DİJİTALLEŞME SÜRECİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞE KATKISI

Brundtland raporundaki sürdürülebilirlik kavramı tanımından (WCED, 1987) hareketle, sürdürülebilirlik kavramını ekonomik, toplumsal ve çevresel olarak üç temel boyutla ele almak gerekmektedir. Birbirinden bağımsız olarak düşünülecek olsa da bu üç temel boyut sürdürülebilirlik çatısı altında değerlendirildiğinde birbiriyle ilişkilendirilmesi ve etkileşimli olarak ele alınmaktadır. Her geçen gün popüleritesi artan ve teknolojik yeniliklerin hızla artmasıyla günümüz dünyasının önemli bir parçası haline gelen dijitalleşme kavramı ise dar anlamda bakıldığında; gündelik işlerimizin hızlı, kolay, doğru ve daha iyi yapılabilmesini ve bilgiye erişimin teminini sağlayan bir gelişim süreci olarak gösterilebilmektedir. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra dijitalleşme, çalışma hayatı başta olmak üzere alışveriş, seyahat kolaylıkları, eğitim alma yollarının alternatifi, bankacılık ve finansal işlemlerin yürütülmesi gibi insan hayatını kolaylaştıran ve yönetimini sağlayan bir değişimdir (Saracel ve Aksoy, 2021).

Son zamanlarda, dijital teknolojilerin büyük zorlukları çözenin yanı sıra sürdürülebilir kalkınma fikrinin yayılmasındaki rolü de artmıştır. Teknolojinin ve yenilikçi çözümlerin geliştirilmesi, dijital sürdürülebilirliği destekleyen muazzam olanaklarla sonuçlanır. Dijital ürünlerin sanal doğası, dijital sürdürülebilirliği desteklemek için bir dizi fırsat sunar. Kuşkusuz dijital sürdürülebilirlik modern dünyada önemli bir görevdir. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili faydalar, temel olarak ticari kuruluşları çevresel, ekonomik, sosyokültürel, sosyal açıdan sorumlu, şeffaf ve adil unsurları birleştirerek yatırım çekiciliği oluşturma konusunda uzun vadeli kararlar almaya teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Buna karşılık, dijitalleşmenin faydaları göz önüne alındığında, ekonomik varlıkları bilgi ve iletişimden yaygın olarak yararlanmaya teşvik eden ve şekillendiren koşullar belirtilmelidir (Konys, 2020).

Günümüzde giderek önemi artan sürdürülebilirlik ve dijitalleşme kavramları temel hedefleri göz önüne alındığında birbirleriyle anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Dijitalleşme, teknolojik gelişimle beraber iletişim ve veri yönetimi gibi birçok alanın dijital ortama taşınmasını ifade ederken bu taşınmanın aynı zamanda sürdürülebilirlik hedefleri ve amaçlarıyla ortak bir hedef olduğu, iki kavramın da gelişimine çeşitli avantajlar sağladığı ortaya çıkmaktadır. Dijitalleşme kavramı iş süreçlerine getirdiği yenilikler ile iş verimliliğini hedeflemektedir. Verimlilik hedefi yanında kaynakların kullanımında etkinliği ve tasarruf politikalarının uygulanması yaklaşımını benimsettirebilir. Benzer şekilde veri analitiği ile enerji ve su gibi sınırlı kaynakların kullanımının takibi ve gereksiz kullanımının önüne geçilebilmesi ise sürdürülebilirlik kavramının temel amaçlarına ulaşmada dijitalleşme süreçlerinin ne denli önemli rol aldığını göstermektedir (Stürmer, 2014).

Küresel ekonomi piyasasında önemli bir yere sahip olan bankacılık sistemi, yaygın bir tabana hizmet sunmakta ve piyasasının ihtiyacı olan finansal desteği sağlayarak likidite akışını temin eden temel sektör olarak bilinmektedir. Günümüz finans sistemi, işleyişi bakımından sektör başarısını etkileyen önemli unsurlardan birisi olması dolayısıyla finansal sistemin en önemli yapı taşlarından birisidir. Bununla birlikte bankacılık sistemi sürdürülebilirlik politikalarına uyumun desteklenmesi ve olası risklerine karşı finansal direncin artırılmasında önemli bir role sahiptir (Park ve Kim, 2020).

Sürdürülebilir bankacılık sistemi, finansal sektörün yatırım kararlarını alırken çevresel, sosyal ve yönetim faktörlerini dikkate alarak şekillendirdiği bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu yaklaşım, yalnızca finansal getiriye odaklanmayıp, uzun vadeli sürdürülebilir ekonomik faaliyetlerin teşvik edilmesini de amaçlamaktadır. Çevresel faktörler, özellikle iklim değişikliği etkilerinin en aza indirilmesi ve çevresel

sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla ele alınmaktadır. Bu kapsamda, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım ve atık yönetimi gibi konular önceliklendirmektedir (Kırbaşı ve Avunduk, 2022).

Bankaların çoğu, teknolojik gelişmeler ile yeni doğan ihtiyaçları da karşılayabilmek için dijitalleşmeyi benimseme yolundadır. Katılım bankacılığı ise, geleneksel bankacılık sisteminden ayrılarak kendi içerisinde bulunan belirli kurallar ile uygulama alanı bulunan farklı bir bankacılık segmentini oluşturmaktadır. Bu farklılık katılım bankacılığını konvansiyonel bankacılıktan ayıran işleyiş biçiminde olduğu gibi dijitalleşme politikalarında da farklılaşmaya götürmektedir. Dijitalleşme sürecinde katılım bankaları, İslami finansal bankacılık kuralları çerçevesinde ve müşteri memnuniyeti odağında olmalıdır (Zouari ve Abdelhedi, 2021).

3.1. Dijital Bankacılığın Ekonomik Sürdürülebilirliğe Etkileri

İnternet ve bilgi teknolojisinin gelişmesiyle birlikte nihai tüketiciler ve şirketler için yeni bir pazaryeri haline gelen dijital platformlar finansal işlemlerin gerçekleştirilmesi için yeni bir alan oluşturmuştur. Geniş anlamda finansal piyasalar olarak adlandırdığımız ancak içerisinde birçok sektörü barındıran ekonomik yapı incelendiğinde, dijital ekonomik sistemin bireyler ve şirketler açısından kendilerini hacimsel olarak geliştirdiği görülmektedir. Günümüz teknolojisi finansal piyasalarda meydana getirdiği dönüşüm ile finansal hizmet sunumunda birçok değişikliğin meydana gelmesini sağlamıştır. Dijital bankacılık, banka işlemlerini dijital platformlar ve çevrimiçi kanallar üzerinden gerçekleştirme imkânı sağlayarak müşterilere daha hızlı, erişilebilir ve kullanıcı dostu bir deneyim sunmaktadır. Dijitalleşmenin bu süreci ise ekonominin sürdürülebilir, güçlü bir finansal sistem ve ekonomik büyümenin sağlanması açısından önemlidir (Öztürk ve Arıkan, 2022).

Dijital bankacılık sisteminin ekonomik açıdan sürdürülebilir bir finansal sistemin inşasına katkı sağlaması; finansal işlemlerde verimlilik ve tasarruf sağlama, finansmana erişimi kolaylaştırma, finansal inovasyon, risk yönetimi gibi finansal aksiyonların hızlı ve kolay alınabilmesi ile ilgilidir. Dijital bankacılığın göstermiş olduğu gelişim trendi de temel sürdürülebilir finansal sistem ile paralel amaçlar edinmektedir. Dijital bankacılık sistemi, geleneksel bankacılığa nazaran finansal işlemlerin hızlı ve kolay uygulanmasına olanak tanımaktadır. ATM'ler, çevrimiçi bankacılık platformları ve dijital ödeme sistemleri gibi dijital finansal hizmetler, müşterilerin zamandan tasarruf etmelerini ve finansal işlemleri hızlıca tamamlamalarını sağlar. Bu durum finansal işlem yapan birey veya şirketlerin zaman maliyetini düşürücü etkiye sahip olması sebebiyle işgücü maliyetlerinde azalma meydana getirmekte ve operasyonel süreçlerde sağlamış olduğu kolaylıklar ile ekonomik sürdürülebilirliğe katkı sağlamaktadır (Böcker ve Meelen, 2017).

Finansmana erişim, ekonomik büyüme politikalarında önemli bir yere sahiptir. Dijital bankacılık uygulamaları da aynı amaç ile hayata geçirilen sistemler sayesinde finansman uygulamalarına erişimi kolaylaştırmakta ve şeffaflaştırmaktadır. Finansmana hızlı ve kolay erişim sağlayabilen yatırımcıların gerçekleştirecekleri yatırımlar ile ekonomik büyüme desteklenmiştir. Bu dolaylı etki hem ekonomik sürdürülebilirliğe hem de dijital bankacılık sistemlerinin gelişim amaçlarına katkı sağlamaktadır (Hobson ve Lynch, 2016).

Dijitalleşme, risk yönetimi ve finansal istikrarı geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır. Dijital bankacılık platformları, müşteri verilerini analiz ederek ve algoritmalar kullanarak riskleri daha iyi değerlendirmekte ve finansal riskleri azaltmaya yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte, dijital bankacılık kanalları ile müşterilere daha fazla finansal bilgi sunulması, müşterilerin daha bilinçli finansal kararlar almasına ve finansal istikrarın artmasına katkı sağlamaktadır. Dijitalleşme sürecinin ekonomik açıdan sürdürülebilir bir finansal sistemin inşasına nasıl katkı sağladığı, finansal kurumların ve düzenleyicilerin dijital bankacılığı teşvik etmeye ve yönlendirmeye devam etmeleri gerektiğini göstermektedir (Kathan vd., 2016).

Dijitalleşme ve sürdürülebilir kalkınma, ekonomik ve sosyal kalkınmanın ana eğilimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijitalleşmeyi sürdürülebilir kalkınma ile birleştirmenin, yeşil bir ekonomi ve toplum oluşturmak için muazzam bir fırsat sağlaması ve ayrıca sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmanın yolunu açması temel hedeftir. Bu bağlamda dijitalleşmeyi uzun vadeli bir büyüme trendi içine sokmak, dijitalleşmenin yeni veri kaynakları, gelişmiş analitik beceriler ve iş birliğine dayalı bir dijital ekosistem sağlayarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için daha fazla politika üretilmesi beklenmektedir (Xu vd., 2022).

Son yıllarda teknolojik gelişmelere uyum sağlamada hızlı bir adaptasyon süreci yaşanmaktadır. Teknolojik gelişmelerde yaşanan hızlı değişimleri takip etmek günümüz dünyasında belirli iş ve işlemlerin takibi ve oryantasyonu açısından gerekli görülmektedir. Geçmiş yıllarda da çağın getirdiği teknolojik yeniliklerin ekonomik sistemlerde ve sosyal yapılarda önemli değişimlere neden olduğu görülmektedir. Geçmiş adaptasyon süreçleri de ele alındığında teknolojik yenilikler, dijitalleşme süreçleri, ekonomik süreçlere etkisi olduğunu göstermektedir. Bankacılık sisteminin dijital teknolojik yenilikleri gündemine alması ve bu alanda gerçekleştirilen AR-GE çalışmalarına önem vermesi özelde bankaların kurum kârının maksimizasyonu ile toplumsal çıktılarının da meydana geldiği sürdürülebilir ekonomik amaçlar ile doğru orantılı bir yaklaşıma sahip olmaktadır (Schwanholz ve Leopold, 2020).

3.2. Dijital Finansal Hizmetlerin Çevresel Etkileri

Dijitalleşme, günümüzde finansal sektörlerin de değişim içerisine girmesine olanak sağlamış ve inovatif uygulama ve hizmetlerin gerçekleştirilmesi yolunda önemli bir imkân sağlamıştır. AR-GE çalışmalarının genel olarak tüketicilerin ve işletmelerin iş ve işlemlerini daha hızlı, kolay ve kullanıcı dostu olarak gerçekleştirilmesi amacıyla gerçekleştirilmesi, finans sektöründe dijital bankacılık, ödeme sistemlerinin çevrimiçi hale dönüşmesi, dijital cüzdan uygulamaları ve kripto para birimleri gibi birçok yeniliğin uygulamaya alınmasını kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır. Kullanıcılara sağlanan bu kolaylık sürecinin çevresel açıdan meydana getirdiği etkilerin de dikkate alınması gerekmektedir (Raghavan ve Ma, 2011).

Dijital finansal hizmet söyleminin en önemli etkilerinden birisi olarak kâğıt kullanımının azalması gösterilebilir. Dijitalleşme süreci öncesi düşünüldüğünde fatura, hesap ekstresi gibi finansal belgeler kâğıt üzerinden paylaşılmaktaydı. Bu paylaşım neticesinde yoğun bir kâğıt kullanımı ortaya çıkmaktaydı. Elektronik posta kullanımının artması, elektronik imza işlemlerinin kullanımının yaygınlaşması gibi dijitalleşme süreçleri kâğıt kullanımını minimize ederek birçok finansal belgenin elektronik ortama taşınması sağlanmıştır. Dijitalleşme sürecinin etkilerinden birinin kâğıt kullanımının azaltılması olmasının yanı sıra farklı çevresel etkileri de bulunmaktadır. Dijital bankacılık, geleneksel bankacılığa göre daha az enerji tüketmekte ve daha az karbon salınımına yol açmaktadır. Finansal hizmetlerin verildiği alanların fiziksel varlığı azalırken, dijital platformlar ve çevrimiçi işlemler enerji tasarrufu sağlayarak, çevre üzerinde olumlu bir etki oluşturmakta ve karbon ayak izinin azalmasına katkı sağlamaktadır (Burinskienė ve Seržantė, 2022).

Finansal hizmetlerin dijitalleşmesi süreciyle birlikte sürdürülebilir ulaşım da teşvik edilmektedir. Finansal piyasalarda işlem yapan bireyler ve firmaların işlemlerini gerçekleştirmek için sarf ettikleri ulaşım ihtiyaçlarının ortadan kaldırılarak internet ve mobil uygulamalar üzerinden işlem gerçekleştirebilmeleri, trafik ve hava kirliliğinin azalmasına katkı sağlamaktadır. Tüm bu dijitalleşme süreçleri ve bu alanda yapılmakta olan AR-GE çalışmaları dijital finansal hizmetlerin çevresel sürdürülebilirlik amaçlarıyla birebir örtüştüğünü ve aynı amaca hizmet eden iki kavram olduğunu göstermektedir (Iraqifar vd., 2023). Ödeme sistemlerinin dijital platformlara taşınarak, mobil ödeme uygulamalarının yaygınlaşması, kart kullanımının artması gibi dijital ödeme yöntemleri nakit kullanımının azalmasını sağlamaktadır. Bu azalma, nakit paranın dolaşımından çekilerek dijital ortamlara taşınmasına imkân sağlamış, nakit para üretimine ve piyasaya sürülmesine yönelik olarak gerçekleştirilen üretim faaliyetinin minimize edilmesinde, dolayısıyla enerjiden tasarruf edilerek çevresel sürdürülebilir amaçlara ulaşılmasında ortak hedeflere hizmet etmektedir (Saracel ve Aksoy, 2021). Sürdürülebilirlik hedefleriyle finansal sektörlerin dijitalleşmesi süreçlerinin hedeflerinin ortak olması, finansal dönüşümün çevre dostu olarak sağlanmasına imkân hazırlamaktadır. Dijital finansal hizmetlerin geliştirilmesine yönelik atılacak adımların artırılması hedefi için yol haritası belirlenirken sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda yönlendirme yapılması finansal dönüşümün çevresel etkisi için önemlidir (Patnaik, 2018).

Katılım bankacılığı, finans sektöründeki dijital dönüşümü benimseme ve sürdürme konusunda önemli adımlar atmaktadır. Katılım bankacılığında dijitalleşme, özellikle son birkaç yıl içinde hızla ivme kazanmıştır. Bu süreç, katılım bankalarının müşteri hizmetlerini geliştirmesine, operasyonlarını optimize etmesine ve finansal ürünlerini daha geniş bir kitleye sunmasına olanak tanır. Katılım bankaları, dijitalleşme yolculuklarında bir dizi önemli adımı atmaktadırlar. Dijital altyapı geliştirme, müşteri deneyimi iyileştirmeleri, veri analitiği ve yapay zekâ (AI) uygulamaları, güvenlik ve uyumluluk gibi adımlar katılım bankalarının dijitalleşme süreçlerinde öncelendiği temel adımlardır. Katılım bankaları dijitalleşme süreçlerini geliştirerek geniş bir erişim imkânı, operasyonel süreçlerin verimli hale getirilmesi, müşterilerin daha sadık hale gelmesi konularında sektör içerisinde daha avantajlı hale gelebilirler. Geleneksel bankacılık ve finans

sektörü, son yıllarda büyük bir dijital dönüşüm yaşamıştır. Katılım bankacılığı da bu dönüşüme ayak uydurmuş ve dijitalleşme süreçlerini benimsemiştir (Gedikli, 2020).

İslami esaslara uyan katılım bankacılığının dijitalleşmesi sürdürülebilirlik ilkesiyle uyumludur. Faizsiz finansman ve risk paylaşımı gibi ilkelere dayanan katılım bankaları, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği teşvik etmektedir. Bu bankalar çevresel ve toplumsal etkileri göz önünde bulundurarak yatırım yapmakta ve sürdürülebilir proje ve işletmelere finansal destek sağlamaktadır. Bu, finansal kârlılığı toplumsal ve çevresel faydalarla dengelemeyi amaçlayan katılım bankacılığının temel bir ilkesidir. Dijitalleşme, sürdürülebilirlik performansını izlemek ve geliştirmek için kullanılan teknolojileri de içerir. Veri analitiği ve yapay zekâ gibi araçlar, bankaların çevresel ve sosyal etkileri daha iyi anlamalarını ve yönetmelerini sağlar. Bu da katılım bankalarının sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasına yardımcı olabilir. Ayrıca katılım bankacılığının dijitalleşmesi, çevre dostu finansal ürünlerin geliştirilmesini kolaylaştırmakta ve yeşil yatırımları teşvik etmektedir. Ayrıca müşteriler arasında sürdürülebilirlik konusunda farkındalık oluşturma ve sürdürülebilirlikle ilgili konularda eğitim sağlama potansiyeline de sahiptir (Tekin, 2020).

Dijital bankacılık gerek bireysel gerekse tüzel müşteriler ile işlem ve iletişim sürecinin hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Dijitalleşme kavramı da bankaların müşterilerine daha iyi hizmet sunmak ve müşterilerine ulaşmak anlamında önemli bir yere sahiptir (Yıldırım, 2022). Dijital bankacılık hizmetleriyle, internet bankacılığı, mobil bankacılık, elektronik ortamda sunulan fon transferleri gibi birçok bankacılık faaliyetinin hızlı ve güvenilir bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Banka müşterilerine ve bankaya zaman ve fiziksel ortamda ziyaretin maliyeti açısından sağladığı kolaylık dijital bankacılık sisteminin temel gücünü ortaya çıkarmaktadır (Baranes, 2009).

Katılım bankacılığı sistemi yapısı ve işleyiş özellikleri gereği dijitalleşme ve sürdürülebilirlik kavramları ile güçlü bir bağa sahiptir. İslami finans prensipleri ile sürdürülebilirlik ilkeleri doğrudan uyumlu bir yapıdadır. Dijitalleşme ise bu ilkelerin daha etkili bir şekilde uygulanmasına ve finansal hizmetlerin daha geniş bir müşteri kitlesine sunulmasına yardımcı olur. Dijitalleşme, bankaların daha fazla veri analitiği ve müşteri davranışlarını anlama yeteneği sağlar. Bu da müşterilere daha iyi hizmetler sunma ve ürünleri iyileştirme fırsatı sunmaktadır.

Dijital teknolojilerin fon taleplerinin değerlendirilmesine yönelik kullanımı, çevresel faktörlere etkisi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Dijital teknolojiler, finansal kurumların veri analitiği ve yapay zekâ gibi araçları kullanarak fon kullandırım süreçlerini daha hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak tanıyabilmektedir. Bu durum, gereksiz kâğıt kullanımını azaltarak çevresel etkiyi minimize etmeye yardımcı olabilir. Ayrıca, dijital teknolojinin kullanımıyla birlikte karbon ayak izinin azaltılması ve enerji tasarrufu sağlanması gibi çevresel faydalar da elde edilebilir. Dolayısıyla, dijitalleşmenin fon taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılması, bankacılık faaliyetleri içerisinde kullanımının yaygınlaştırılması çevresel sürdürülebilirlik açısından olumlu bir etki sağlayabilir.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNDE KATILIM BANKALARININ ROLÜ

Kurumsal sürdürülebilirlik kavramı, süregelen kalkınma süreçlerinin neden olduğu çevresel sorunlara ilişkin uluslararası tartışmaların artması sonucunda ortaya atılmıştır. Kâr odaklı kurumsal stratejiler, sosyal ve çevresel boyutları da kapsayacak şekilde gelişme göstermiştir. Bu bağlamda kurumsal sürdürülebilirlik kavramı ortaya atılmış ve tanım olarak, işletmelerin hem doğrudan (hissedarlar, çalışanlar, müşteriler, baskı grupları, topluluklar vb.) hem de dolaylı paydaşlarının ihtiyaçlarını karşılarken gelecekteki paydaşlarının ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermemesi şeklinde tanımlanmıştır (Akbaş ve Kaya, 2022). Bunun için ekonomik, sosyal ve çevreye duyarlı sermaye tabanlarının korunması, genişletilmesi ve politik arenada sürdürülebilirliğe katılımın sağlanması gerekmektedir.

Bankalar da tıpkı diğer ticari işletmelerde olduğu gibi kurumsal sürdürülebilirlik faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bankalar bu faaliyetlerini raporlamakta, sürdürülebilir bankacılığa dört aşamada geçtikleri belirtilebilmektedir. İlk aşama savunmacı bankacılık olarak adlandırılır ve bu aşamada bankalar sürdürülebilirlik faaliyetlerine ilişkin dirençli bir tutum sergileyebilirler. İkinci aşama, önleyici bankacılık olarak ifade edilmektedir. Bu aşamada bankalar düzenleyici zorunluluklar sebebiyle sürdürülebilirlik uygulamalarının başlatılmasına uyum sürecini göstermektedir. Bankacılık faaliyetlerinin düzenleyici zorunlulukları doğrudan mevzuat yoluyla veya dolaylı olarak hükümet ve toplumsal kuruluşlar aracılığıyla oluşan baskıyı ifade etmektedir. Üçüncü aşama ise, agresif bankacılık olarak adlandırılan, çevresel konuların

yalnızca bankaların iç operasyonel süreçlerinde değil, karşılıklı çıkar anlayışında dış faaliyetlerinde de dikkate alınarak gerçekleştirilmesini ifade etmektedir. Dördüncü ve son aşama ise sürdürülebilirlik uygulamalarının bankanın tüm faaliyetlerine entegre edildiği sürdürülebilir bankacılıktır. Bu aşamada temel hedef, yalnızca finansal getirilere odaklanmaktan ziyade kararların sonuçlarının sürdürülebilir olmasıdır. Bu aşama ile bankacılık sisteminin sürdürülebilirliği tamamen içselleştirdiği söylenebilmektedir (Akbaş ve Kaya, 2022).

Türkiye’de 2021 yılı mart ayında katılım bankalarının sürdürülebilir bankacılığa geçişine ilişkin önemli bir adım atılmıştır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) ile İstanbul Uluslararası Kalkınmada Özel Sektör Merkezi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı arasında bir mutabakat zaptı imzalanarak, İslami finansın kullanımı yoluyla sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak amaçlanmıştır (TKBB, 2022). Buradaki temel amaç, yatırımların İslami finans ile uyumlu hale getirilmesidir. Kamu sektörüyle beraber özel sektörün dönüştürücü gücünden de yararlanılarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin ilerletilebileceği hedeflenmektedir. Bu iş birliği, katılım bankacılığında kullanılan tüm hizmet ve ürünlerin, sürdürülebilir bankacılık uygulamalarına adaptasyonunu sağlaması beklenmektedir. Bu mutabakat zaptı, Türkiye’deki katılım bankalarını agresif bankacılık aşamasından sürdürülebilir bankacılık aşamasına geçirecek önemli bir girişim olarak görülmektedir (Aras vd., 2018).

Tablo 1. Katılım Bankaları Dijital Bankacılık Verileri

Yıl	Aktif Dijital Müşteri Sayısı (Milyon Kişi)	Toplam İşlem Hacmi (Milyar TL)	Toplam İşlem Adedi (Milyon)
2020	3,3	593,70	103,5
2021	4	1.000	135,6
2022	4,7	2.900	125,5
2023	5,4	3.200	137,8

Kaynak: TKBB Veri Petegi, 2024

Tablo 1’de sunulan veriler, katılım bankalarının dijital bankacılık alanında önemli bir ilerleme kaydettiğini ortaya koymaktadır. Aktif dijital müşteri sayısındaki sürekli artış, katılım bankalarının dijital hizmetlerinin tüketiciler arasında güçlü bir şekilde benimsendiğini ve tercih edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte toplam işlem hacmindeki artış, finansal işlemler için dijital platformların kullanımının arttığını ifade etmektedir. Dijital bankacılık operasyonlarının genellikle azalan fiziksel kaynak kullanımı ve karbon emisyonlarında potansiyel azalma gerektirdiği göz önüne alındığında, bu tür eğilimler katılım bankalarının sürdürülebilirlik girişimlerini destekleme konusunda umut vaat etmektedir. Ancak toplam işlem sayısında gözlenen dalgalanmalar, tüketici davranış dinamikleri ve piyasa koşulları gibi faktörlerin birleşiminden etkilenen bir değişkenliğe işaret ediyor olabilir. Katılım bankaları, bu iç görülerden yararlanarak, dijital bankacılıkta sürekli büyümeyi teşvik ederken aynı zamanda çevresel etkileri de azaltmaya yönelik sürdürülebilirlik stratejilerini daha da geliştirip uygulayabilir pozisyon için çeşitli politikalar üretebilmesi beklenebilmektedir.

Katılım bankaları sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde; finans sektöründeki istikrar ve dayanıklılığın artırılması, finansal sistemin kapsayıcılığının geliştirilmesi, çevresel ve sosyal sorunların iyileştirilmesi gibi temel roller üstlenebilmektedir. İstikrar ve dayanıklılığın artırılması rolü ile açıklanan temel hedef, İslami finans sisteminin getirdiği prensipler ile riskin paylaşımı ilkesinin devreye girerek gerçek bir mal alımına dayalı işlemlerin gerçekleştirilmesi kuralıyla borçluluk seviyesini sınırlandırmasıdır. Risk paylaşımının yapılabilir olduğu bir finans sistemi, bankacılık sistemi içerisindeki kullanılan fonların efektif dağılımı ve risk paylaşımının daha şeffaf bir ortamda gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır. Gerek fon kullandıran bankalar gerekse finansman ihtiyacı duyan yatırımcıların bu efektif dağılımın yapıldığı sistemde disipline olması gerekmektedir. Bu disipline olma sonucunda yapılacak olan işlemlerin daha sağlıklı bir finansal sistem içerisinde yapılmasını destekler nitelikte yapılması sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerine zemin hazırlayan bir finansal yapı sunmaktadır (Gedikli, 2020).

Katılım bankaları, İslami değerler doğrultusunda adalet ve refah hedeflerine katkıda bulunmak için iki temel ilkeye odaklanmaktadır. İlk ilke olan risk paylaşımı ilkesi, İslami finans ilkeleriyle uyumlu olarak, yatırım ve kâr-zararın banka ile müşteri arasında adil bir şekilde dağıtılmasını içerir. Bu da ekonomik adalete katkı sağlamaktadır. İkinci olarak odaklanılan ise, katılım bankaları kaynaklarının makul bir kısmını düşük gelirli bireylere ve daha geniş bir topluma yardım etmek için ayırmasıdır. Bu destek, yoksulluğun

azaltılması, girişimciliğin kolaylaştırılması, istihdamın artırılması ve gelir eşitsizliğinin azaltılmasını kapsar. Katılım bankaları bu ilkeler temelinde faaliyet göstererek toplumda adalet ve refahı artırmayı hedefler (Umer vd., 2014).

İslami bankacılıkta çevresel ve sosyal konularla ilgili birçok teşvik edici kaide ve yasak bulunmaktadır. İslam hukukuna uygunluğun (helal) sağlanması tüm faaliyetler için temel bir kriterdir ve yasaklanmış alanlardan (haram) kaçınılması da aynı derecede önemlidir. Helal (izin verilen) ve haramın (yasaklanan) kapsamı, özellikle finans sektörü için çok geniş olmakla birlikte, helal faaliyetler erdemli, topluma veya çevreye zarar vermeyen ve etik ilkelerle uyumlu faaliyetler olarak görülebilir. Buna karşılık, haram konular toplumda ve çevrede zarara ve yıkıma yol açabilecek konulardır (Akbaş ve Kaya, 2022).

5. SONUÇ

Küresel iklim değişiklikleri toplumsal, ekolojik ve ekonomik problemleri beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi ile ilgili atılacak adımlar oldukça önem arz etmektedir. Yeşil ekonomi, kaynakların yenilenerek verimli bir şekilde ve toplumların refahı için kullanılması gerektiğini savunan bir ekonomik sistemdir. Yeşil ekonomiyle sık sık bir arada kullanılan sürdürülebilir kalkınma ise, sistemler ve toplumlar için doğal kaynaklar sağlama amacı taşıyan ve bunun yanında insani gelişim hedeflerine sahip olan modeldir. Günümüz toplumların ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da göz önüne alarak karşılayan bu model 20. yüzyıl sonlarına doğru küresel bir nitelik kazanmıştır. “Sürdürülebilirlik” tüm toplumların hedefidir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik adına nasıl adımlar atılması gerektiği önem taşımaktadır. Sürdürülebilir ekonomik kalkınma ancak sürdürülebilir çevre ile mümkündür. Sürdürülebilir çevre koşullarının sağlanması için gelişmekte olan teknolojik yeniliklerin takibi ve çevresel şartların iyileştirilmesine yönelik yapılan AR-GE çalışmalarına desteklenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, birbirini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen dijitalleşme, sürdürülebilirlik ve bankacılık kavramlarının katılım bankacılığı özelinde nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu sorusu araştırılmıştır.

Katılım bankaları, sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda faaliyet göstererek çevresel, sosyal ve yönetim faktörleri arasında güçlü bir ilişki kurmaktadır. Çevresel olarak, katılım bankaları faizsiz finans prensipleri çerçevesinde çevre dostu yatırımlara odaklanarak karbon ayak izini azaltmaya yönelik projelere finansal destek sağlarlar. Aynı zamanda, sosyal sorumluluklarına odaklanarak toplumun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik projeleri destekler ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik ederler. Yönetim açısından ise, katılım bankaları şeffaflık, hesap verebilirlik ve etik değerlere dayalı bir yönetim anlayışını benimseyerek kurumsal yönetim standartlarını yüksek tutarlar. Bu şekilde, katılım bankaları sadece finansal başarıya odaklanmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal ve çevresel fayda sağlamaya da çalışırlar. Bu faktörlerin bir araya gelmesi, katılım bankalarının sürdürülebilirlik kavramına katkı sağlamasını ve finansal sistemde daha dengeli bir yapı oluşturmasını sağlamaktadır.

Çalışma, katılım bankacılığı ve sürdürülebilirliğin finansal piyasalardaki etkileşimini ve dijital bankacılığın bu etkileşime katkılarını incelemektedir. Katılım bankaları, İslami finansal prensipler üzerine kurulu bir sistemken, dijital bankacılık teknolojik gelişmelerin finansal piyasaları etkileyerek klasik bankacılık ritüellerinin değişimine sebebiyet vermektedir. Sürdürülebilirlik kavramı ise geniş anlamda incelendiğinde sosyal ve çevresel sorumluluk bilinciyle ele alınan bir kavram olarak karışımıza çıkmaktadır. Genelden özele bir perspektif çizildiğinde, sürdürülebilirlik kavramının çevresel sorumluluk bilinciyle ortaya çıkardığı bir takım prensip, özellik ve kuralların dijitalleşme süreçlerini de kapsadığı anlaşılmaktadır. Dijitalleşme süreçlerinin, kâğıt israfı, zaman israfı, mekân israfı gibi birçok kaybın önüne geçebilmek, fayda-maliyet analizlerinde maksimum verimi elde edebilmek için gerçekleştirilmesi, sürdürülebilirlik süreçlerinin de bir parçası olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bir dijitalleşme AR-GE çalışması gerçekleştirildiğinde bir finansal işlemin geleneksel işlem yoğunluğundan çıkartılarak dijital platformlarda, şubesiz, evraksız ve zaman kaybı olmadan gerçekleştirilebilir hale getirilmesi finans sektörü için doğrudan bir kıymet oluşturuyorken sürdürülebilirlik amaçları açısından da dolaylı bir kıymet oluşturmaktadır.

Dijitalleşme ve sürdürülebilirlik kavramları, aralarındaki bağlantı ve birbirlerini karşılıklı olarak etkileyerek gelişim süreçlerini devam ettirmeleri, adaletli ve sürdürülebilir bir toplumun inşasında ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması için gerekli zemini hazırlama imkânı sunmaktadır. Çalışmada, dijitalleşme ve sürdürülebilirlik çatısı altında katılım bankacılığının kendi usul ve esasları açısından değerlendirilerek, sürdürülebilirlik ilkeleri ile benzeşen yönlerinin ortaya çıkarılarak mevcut finansal yapının

öncelikli ihtiyaçlarını ve temel faaliyetlerini sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda gerçekleştirebilmesi için yol gösterici adımların belirtilmesi amaçlanmıştır.

Dijital bankacılığın katılım bankacılığına etkileri açısından bakıldığında, katılım bankacılığının müşterilere daha fazla işlem için erişim sağlama ve operasyonel verimliliği artırma potansiyeli sunmanın hedeflendiği görülmektedir. Mobil uygulamalar, çevrimiçi bankacılık ve dijital ödeme sistemleri gibi dijital araçlar, katılım bankalarının müşterilerine daha iyi hizmet verme imkânı sunmaktadır. Sürdürülebilirlik ve katılım bankacılığı ise, katılım bankalarının İslami finans kuralları çerçevesinde gerçekleştirdiği işlemlerin sürdürülebilirlik alt hedeflerine uyumlu olması ve risk paylaşımında adalet, etik yatırım araçlarının sunumu gibi finansal projelerin desteklenmesi açısından ortak paydada buluşmaktadır.

Sonuç olarak, katılım bankacılığı sürdürülebilirlik ilkelerini teşvik eden, finansal sistemi daha adaletli, daha etik değerlere sahip bir yapıya büründüren finansal bir araç olarak görülmektedir. Dijitalleşme süreçlerinin, katılım bankalarında uygulanan İslami finans prensiplerini daha etkin hale getirerek, sürdürülebilirlik genel prensipleri bağlamında etkin bir uygulama alanı bulması ve müşterilerine bu ilkeleri benimseterek bireylerin ve kurumların sürdürülebilirlik süreçlerine dahil olmasını teşvik etmesi, bahsi geçen kavramların doğrudan ve dolaylı olarak birbirini etkilediği ve süreç geliştirme aşamalarında bu ikili etkinin dikkate alınarak faaliyet alanı oluşturulması gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Makale ile ilgili notlar

Bu çalışma bilimsel etik kurul izni gerektirmemektedir.

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmanın tüm sürecine yazarlar eşit derecede katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- Akbaş, F. (2023). Katılım bankalarının kârlılığı üzerinde sürdürülebilirlik performanslarının etkisi: Panel veri ile türkiye üzerine bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 26(1), 83-94. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.1230910>
- Akbaş, F. ve Kaya F. (2022). Katılım bankalarının kurumsal sürdürülebilirliklerini etkileyen finansal performans göstergelerinin incelenmesi. *Maliye ve Finans Yazıları*, (117), 159-176. <https://doi.org/10.33203/mfy.1069368>
- Albaraka Türk. (04 Şubat 2024). *Çevre yönetim sistemi ve sürdürülebilirlik çalışmaları*. <https://www.albaraka.com.tr/tr/hakkimizda/surdurulebilirlik/cevre-yonetim-sistemi-ve-surdurulebilirlik-calismalar>
- Albaraka Türk. (04 Şubat 2024). *Sürdürülebilirlik*. <https://www.albaraka.com.tr/tr/hakkimizda/surdurulebilirlik>
- Aras, G., Tezcan, N. ve Furtuna, Ö. K. (2018). Çok boyutlu kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı ile türk bankacılık sektörünün değerlendirilmesi: Kamu-özel banka farklılaşması. *Ege Akademik Bakış*, 18(1), 47-61. <https://doi.org/10.21121/eab.2018131895>
- Aysan, A. F., ve Büyükdeniz, T. (2022). Döngüsel ekonominin sermaye piyasaları yoluyla finansmanı: yeşil tahviller. M. Bulut ve C. Korkut (Eds.) içinde, *Döngüsel ekonomi ve sürdürülebilir hayat* (ss. 23-44). Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Baranes, A. (2009). Towards sustainable and ethical finance. *Development*, 52(3), 416-420. <https://doi.org/10.1057/dev.2009.47>
- Böcker, L. ve Meelen, T. (2017). Sharing for people, planet or profit? Analysing motivations for intended sharing economy participation. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 23, 28-39. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2016.09.004>
- Bulut, M. ve Korkut, C. (2022). Yeni bir ekonomik paradigma arayışı içinde döngüsel ekonomi ve insani finans. M. Bulut ve C. Korkut (Eds) içinde, *Döngüsel ekonomi ve sürdürülebilir hayat* (ss. 1-22). Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. <https://doi.org/10.53478/TUBA.978-605-2249-97-0.ch01>
- Canbaz, M. F. (2022). Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve islami finans perspektifi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(4), 1948-1966. <https://doi.org/10.21547/jss.1109383>
- Cevherli, F. ve Orhan, Z. H. (2021). Havayı kirletme hakkı satın alınabilir mi?: İslam hukuku'nda çevrenin korunması perspektifinden kyoto protokolü. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 7(3), 286-305. <https://doi.org/10.54427/ijisef.1002638>
- Chapra, M. U. ve Saraç, M. (2014). *İslam iktisadında ahlak ve adalet*. İsfam Yayınları.
- Chowdhury, G. (2012). An agenda for green information retrieval research. *Information Processing and Management*, 48(6), 1067-1077. <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2012.02.003>
- Dinçer, Ö. ve Tarakcıoğlu Altınay, A. (2022). A research on the effects of sustainability reports published in the banking sector on financial performance. *International Journal of Business and Economic Studies*, 4(2), 112-126. <https://doi.org/10.54821/uiecd.1166770>
- Ding, R., Shi, F. ve Hao, S. (2022). Digital inclusive finance, environmental regulation, and regional economic growth: an empirical study based on spatial spillover effect and panel threshold effect. *Sustainability*, 14(7), 4340. <https://doi.org/10.3390/su14074340>
- Gedikli, E. Y. (2020). *Katılım bankacılığında sürdürülebilirlik faaliyetleri üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Hobson, K. ve Lynch, N. (2016). Diversifying and de-growing the circular economy: radical social transformation in a resource-scarce world. *Futures*, 82, 15-25. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2016.05.012>

- Irajifar, L., Chen, H., Lak, A., Sharifi, A. ve Cheshmehzangi, A. (2023). The nexus between digitalization and sustainability: A scientometrics analysis. *Heliyon*, 9(5), e15172. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e15172>
- Kathan, W., Matzler, K. ve Veider, V. (2016). The sharing economy: your business model's friend or foe? *Business Horizons*, 59(6), 663-672. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2016.06.006>
- Kırbaşı, M. ve Avunduk, Z. B. (2022). Yeşil hizmet inovasyonu: bankacılık sektöründe kalitatif bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, (Özel Sayı), 26-52. <https://doi.org/10.35408/comuybd.1151998>
- Konys, A. (2020). How to support digital sustainability assessment? An attempt to knowledge systematization. *Procedia Computer Science*, 176, 2297-2311. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.09.288>
- Kuveyt Türk. (01 Mart 2024). *Sürdürülebilirlik*. <https://www.kuveytturk.com.tr/blog/kategori/surdurulebilirlik>
- Kaya, E. Ö. (2010). Sürdürülebilir kalkınma sürecinde bankaların rolü ve türkiye’de sürdürülebilir bankacılık uygulamaları. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 75-94.
- Özçağ, M. ve Hotunluoğlu, H. (2015). Kalkınma anlayışında yeni bir boyut: Yeşil ekonomi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 303-324. <https://doi.org/10.18026/cbusos.85473>
- Öztürk, E. ve Arıkan, Ö. U. (2022). Dijital paylaşım ekonomisi platformlarının sürdürülebilirlik bağlamında incelenmesi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 14(26), 241-258. <https://doi.org/10.20990/kilisiibfakademik.1063928>
- Park, H. ve Kim, J. D. (2020). Transition towards green banking: role of financial regulators and financial institutions. *Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility*, 5(1), 1-25. <https://doi.org/10.1186/s41180-020-00034-3>
- Patnaik, A. (2018). Sustainable digitalization. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research (JETIR)*, 5(7), 1418-1422.
- Peeters, H. (2005). Sustainable development and the role of the financial world. L. Hens ve B. Nath (Eds.), *The World Summit On Sustainable Development: The Johannesburg Conference* (pp. 241-274). https://doi.org/10.1007/1-4020-3653-1_11
- Raghavan, B. ve Ma, J. (2011). The energy and emergy of the internet. In *Proceedings Of The 10th ACM Workshop On Hot Topics in Networks* (pp. 1-6). <https://doi.org/10.1145/2070562.2070571>
- Reyhan, A. S. (2014). Sürdürülebilir üretim-tüketim politikaları çerçevesinde “yeşil ekonomi” üzerine bir değerlendirme. *Memleket Siyaset Yönetim*, 9(22), 327-347.
- Saracel, N. ve Aksoy, I. (2021). Dijital sürdürülebilirlik, boyutları ve koşulları. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 10(2), 347-356.
- Saraç, M. ve Altun, F. (2022). İslam’a duyarlı işletmelerin sürdürülebilirlik algısı ve uygulaması: katılım bankalarının kurumsal müşterileri üzerine bir araştırma. M. Bulut ve C. Korkut (Eds.) içinde, *Döngüsel Ekonomi ve Sürdürülebilir Hayat* (ss. 175-212). Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Schwanholz, J. ve Leipold, S. (2020). Sharing for a circular economy? an analysis of digital sharing platforms’ principles and business models. *Journal of Cleaner Production*, 269. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.122327>
- Simona, G., Sebastiano, M., Valeria, N. ve Carlo, V. (2021). Sustainable development and financial institutions: Do banks' environmental policies influence customer deposits? *Business Strategy and The Environment*, 30(1), 643-656.
- Stuermer, M. (2014). Characteristics of digital sustainability. In *Proceedings Of The 8th International Conference On Theory And Practice Of Electronic Governance*, 494-495. <https://doi.org/10.1145/2691195.2691269>

- Şendurur, U. ve Temelli, F. (2018). Türkiye’de faaliyet gösteren geleneksel bankalar ve katılım bankalarının sürdürülebilirlik açısından karşılaştırılması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(2), 330-346. <https://doi.org/10.31460/mbdd.344785>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (17 Aralık 2023). *Sürdürülebilir kalkınma amaçları, temel bilgiler*. <http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/temel-tanimlar/>
- Tabakoğlu, A. (2013). *İslâm İktisadına Giriş*. Dergâh Yayınları.
- Tekin, Z. (2020). Katılım bankacılığında inovatif ve dijital çözümler: Türkiye için bir model önerisi. *Turkish Studies-Economy*, 15(3), 1625-1638.
- TKBB. (19.12.2023). *Katılım bankaları 2022 faaliyet raporu*. <https://tkbb.org.tr/kurumsal/hakkimizda/faaliyet-raporlari>
- TKBB. (08.04.2024). *Veri peteği 2024*. <https://veripetegi.tkbb.org.tr/>
- WCED, S. W. S. (1987). World commission on environment and development. *Our Common Future*, 17(1), 1-91.
- Xu, J., She, S. ve Liu, W. (2022). Role of digitalization in environment, social and governance, and sustainability: Review-based study for implications. *Frontiers in Psychology*, 13, 1-15. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.961057>
- Yalçın, A. Z. (2016). Sürdürülebilir kalkınma için yeşil ekonomi düşüncesi ve mali politikalar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 749-775. <http://dx.doi.org/10.18074/cnuiibf.282>
- Yıldırım, S. ve Yıldırım, D. Ç. (2022). İslami bankacılık sektöründe dijital dönüşüm ve adaptasyon: türkiye örneği. *Kapanaltı Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi*, (1), 73-84.
- Burinskienė, A. ve Seržantė, M. (2022). Digitalisation as the indicator of the evidence of sustainability in the European Union. *Sustainability*, 14(14), 8371. <https://doi.org/10.3390/su14148371>
- Ziraat Katılım. (29 Kasım 2023). *Ziraat katılım sürdürülebilirlik politikası*. <https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/2023-06/S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20Politikas%C4%B1.pdf>
- Zouari, G. ve Abdelhedi, M. (2021). Customer satisfaction in the digital era: evidence from ıslamic banking. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 10, 1-18. <https://doi.org/10.1186/s13731-021-00151-x>